

UOT 37.

HEYDƏR ƏLİYEV İRSİNDƏ TƏHSİL MƏSƏLƏLƏRİ**Ayşən Təvəkkül qızı Salahova***Bakı Qızlar Universitetinin magistrantı***ORCID:** 0009-0003-1122-0869**E-mail:** aysensalah@icloud.com***Açar sözlər:** Ümummilli Lider, Heydər Əliyev irsində təhsil, təhsilin inkişafı, Azərbaycan təhsili.****Ключевые слова:** Общациональный Лидер, образование в наследии Гейдара Алиева, развитие образования, азербайджанское образование.****Key words:** National Leader, education in the legacy of Heydar Aliyev, development of education, Azerbaijani education.*

Heydər Əliyev dünya tarixinə silinməz və parlaq iz qoymuş böyük bir şəxsiyyətdir. Ümummilli lider Heydər Əliyev möhtəşəm fəaliyyətində təhsil məsələlərinə xüsusi yer vermişdir. Onun aşağıdakı fikirləri son dərəcə qiymətlidir: “Hər bir Azərbaycan gənci birinci növbədə öz dilini, ana dilini bilməlidir. Çünki bu dil anasının dilidir. Bu ölkənin dövlət dilidir və gənclərimiz bu dildə təhsil alsın, bu dildə yazsın, bu dildə oxusun. Dil hər bir millətin milli əsasıdır.” (2, s. 83 s.).

XX əsrdə Azərbaycanın böyük nailiyyətləri içərisində təhsil, elm və mədəniyyət sahəsində əsl sıçrayış dövrü olduğu danılmaz həqiqətdir. Bu da bir tarixi həqiqətdir ki, bu gün milli təhsilimizin, elminin, mədəniyyətimizin inkişafında Azərbaycana rəhbərlik missiyasını əsrin üçdə biri müddətində uğurla yeni minilliyə daşıyan cənab Heydər Əliyevin müstəsna xidmətləri vardır.

“Hər bir dövlət əgər istəyirsə ki, öz ölkəsinin inkişafını təmin etsin, öz millətinin elmini, mədəniyyətini dünya standartlarına çatdırsın, o mütləq, hər şeydən çox, təhsilə fikir verməlidir, təhsilin inkişafına səy göstərməlidir, təhsil üçün bütün imkanlarını istifadə etməlidir” (1, s. 10 s.). Dünya sivilizasiyasının tarixi təcrübəsi göstərir ki, elmə, təhsilə, mədəniyyətə yüksək qiymət verən dövlətlər nəinki öz ölkələrinin iqtisadi və mədəni yüksəlişini, həm də dünya mədəniyyətinə töhfə vermiş olur. Heydər Əliyev Azərbaycan təhsilinin inkişafı tarixindən danışarkən onun Azərbaycan müəllimlərinin on birinci qurultayında dediyi belə bir fikri əsas tutmalıyıq, xalqımızın maariflənməsi, təhsillənməsi üçün o dövr çox əhəmiyyətli bir dövr olmuşdur. Biz bunu qiymətləndirməliyik, heç vaxt unutmamalıyıq. Biz tariximizə doğru qiymət verməliyik. Keçən əsrin 70-ci illərindən etibarən 30 ildən artıq bir müddətdə Azərbaycanda elm, təhsil, mədəniyyətin və iqtisadiyyatın dinamik inkişafı ilə yanaşı dövlətimizin müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi H. Əliyevin adı ilə bağlıdır. Aparılan çoxsaylı araşdırmalar göstərir ki, ulu öndər nitq və çıxışlarında, eyni zamanda pedaqoji ictimaiyyətdə görüşlərində təhsilin bütün pillələrini əhatə edən, hamını düşündürən məsələlərə toxunmuşdur. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, H. Əliyevin atalıq qayğısı nəticəsində dünyanın inkişaf etmiş 40-a yaxın ölkəsindən 3000-dən artıq azərbaycanlı gənci 160-a qədər ixtisas üzrə təhsil alır.

Heydər Əliyevi rəhbərliyi altında 1969-1982-ci illərdə Azərbaycanda 1155 kitabxana, 44 muzey, 1316 klub, 849 ümumtəhsil məktəbi tikilib istifadəyə verilmişdir. Bundan əlavə 15 mindən çox azərbaycanlı tələbə SSRİ-nin qabaqcıl ali məktəblərində təhsil almağa göndərilmişdir. H. Əliyev 80-ci illərin sonlarına doğru haqsız hücumlara məruz qalmışdır. Buna bax-

mayaraq əvəzində Azərbaycan xalqı nə qazanmışdır? Beş məktəb yaradılmışdır. Eyni zamanda ali məktəblərin sayı 12-dən 17-yə çatdırılmışdır. Azərbaycan gənclərinin birinci forumu 1996-cı il fevralın 2-də keçirilmişdir. Bu forumda Heydər Əliyev iştirak etmiş və 1997-ci il forumun keçirildiyi günü “Azərbaycan, gənclər günü” adlandırmış və sərəncam vermişdir. Fevral ayının ikisi “Azərbaycan gənclər günü” kimi qeyd olunur. Heydər Əliyev qeyd edir ki, insan təhsilinin əsasını orta məktəbdə alır. Bütün təhsil sistemində orta məktəb xüsusi yer tutmalıdır və ulu öndər bu təhsil haqqında deyib “Təhsil millətin gələcəyidir”. 1979-cu ildə orta ümumtəhsil məktəblərinin şəbəkəsi 1965-ci illə müqayisədə 3 dəfə çox artaraq 765-dən 2117-yə yüksəlmişdir. Bundan əlavə bu illərdə 1145 ibtidai məktəb orta məktəbə çevrilmişdir. İnternat məktəblərinin də şəbəkəsi genişləndirilərək 1979-cu ildə sayı 22-yə çatdırılmışdır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin memarı olduğu yeni müstəqil Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası ilə 11 illik ümumi icbari təhsilə keçildi. Azərbaycan vətəndaşlarının pulsuz ümumi orta təhsilinə dövlət təminatı verildi. Heydər Əliyev təhsilin məzmunca milli müstəqilliyimizin prinsiplərinə uyğunlaşdırılmasında humanitar fənlər, xüsusən tarix, dil və ədəbiyyatın tədrisinin üstün tuturdu. O deyirdi: “Milli ideologiyamızı hər yerdə tətbiq etmək üçün məktəblərdə Azərbaycan xalqının tarixinin tədrisinə çox ciddi fikir vermək lazımdır. Gənclərimiz öz tarixini, öz tarixi keçmişini gərək yaxşı bilsin”.

Heydər Əliyevin təhsilin inkişafı sahəsində xidmətlərini 3 mərhələyə bölmək olar.

1. Kadr hazırlığı
2. Təhsilin inkişafı
3. Təhsilin maddi texniki bazasının inkişaf etdirilməsi

Dünya azərbaycanlıların Qurultayındakı mərasimdə çıxış edən Ulu Öndər H. Əliyev azərbaycanlıların qarşısında məqsədlər bərsində fikirlərində qeyd edir ki, “Xalqı milli-mənəvi ənənələr qədər, dəyərlər qədər, dil qədər birləşdirən başqa bir vasitə yoxdur. Daim bu vasitələrdən istifadə etməliyik... Azərbaycanlıları birləşdirən tarixi köklərimizdir, milli mənsubiyyətimizdir, milli-mənəvi dəyərlərimizdir, şerlərimizdir.” Ümummilli Liderin rəhbərliyi ilə 1995-ci ildə müstəqil Azərbaycan Respublikasının ilk Konstitusiyası yaradıldı. Burada konkret təhsil siyasəti formalaşdırıldı, yeniləşdirildi və təkmilləşdirildi. Bundan əlavə 1998-ci ildə “Azərbaycan Respublikasının təhsil sahəsində İslahat Proqramı” hazırlandı. Ölkə prezidenti 1999-cu ildə 15 iyun Proqramı imzaladı. Ulu Öndər H. Əliyev təhsil sahəsində aparılan islahatlar haqqında bu sözləri deyirdi: “Azərbaycan təhsil sistemində islahatların məqsədi ondan ibarətdir ki, bizim təhsil sistemimiz müvafiq standartlarına uyğunaşdırılsın.” 2005-ci ildən etibarən Azərbaycan təhsil sistemi Avropa təhsil sistemində, yəni Balonya prosesinə qoşulmuşdur. Balonya İtaliya dövlətinin şəhəridir. 1998 və 1999-cu illərdə Avropa ölkələri Balonya qətnaməsini təsdiq etmişlər. Buraya aşağıdakılar aid edilirdi:

1. Ali təhsildə kredit sistemini tətbiqi
2. Diplomlarının tanınması
3. İkipilləli təhsil sistemində keçid və s.

Heydər Əliyev təhsildə milli-mənəvi dəyərlərin nəzərə alınmasını tələb edirdi. Bunun üçün təhsildə Azərbaycan xalqının qədim keçmişini, tarixini milli-mənəvi dəyərlərini əks etdirən mədəni irs nümunələrinin tədris və təbliğini ön plana çəkirdi. Heydər Əliyev “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanının 1300 illik yubiley tədbirində demişdir. “Azərbaycan xalqının bizim eramın iki min ili ərzində keçib gəldiyi yol yenilməz, zəngin bir qəhrəmanlıq tarixidir.” (1, s. 16-17 s.).

Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərlik etdiyi illərdə fəaliyyətinin bütün tərəflərini işıqlandırmaq üçün cildlərlə kitab yazılsa da, azlıq təşkil edir.

Problemin aktuallığı. Ulu Öndər Heydər Əliyev irsi bu gün ki təhsil sisteminin əsasını qoymuşdur. Heydər Əliyevin təhsil sistemində atdığı addımların əsas məqsədi hər şeydən əvvəl Azərbaycanın müstəqil respublika kimi inkişafı və beynəlxalq arenada özünə yer tutması idi

Problemin elmi yeniliyi. Problemin elmi yeniliyi Məqalədə Heydər Əliyevin təhsil sahəsində atdığı uğurlu və strateji addımlar öz əksini tapmışdır. Təhsil sahəsində qazanılmış uğurlar detallı araşdırılmalı və hazırki təhsil sistemi ilə uzlaşdırılmalıdır.

Problemin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Tədqiqat təcrübə əhəmiyyət daşıyır.

Ədəbiyyat

1. Heydər Əliyev Təhsil millətin gələcəyidir. Bakı: Təhsil, 2002, 580 s.
2. Abbas Səmədov ümummilli Liderimiz Heydər Əliyevin Azərbaycanda təhsilə və təhsil xidmətlərinə qayğı. Gəncə, 2010.
3. Təhsil. Bilik. Məktəb. Bakı: Müəllim, 2006. -386 s.
4. International Science Group. Madrid Spain February 28-march 03.2023.

A.T. Салахова

Вопросы образование в наследии Гайдера Алиева

Резюме

Знакомство с деятельностью нашего общенационального лидера Гейдара Алиева дает богатую информацию в плане воспитания и развития подрастающего поколения. Гейдар Алиев считает важным, чтобы каждый молодой человек прежде всего учился на родном языке, писал на родном языке, читал на родном языке и говорил, что язык является национальной основой нации. Под руководством нашего общенационального лидера были построены и сданы в эксплуатацию библиотека, средняя школа, высшее учебное заведение.

A.T. Salahova

Education issues in the legacy of Hayder Aliyev

Summary

Acquaintance with the activities of our National Leader Heydar Aliyev provides rich information in terms of education and development of the young generation. Heydar Aliyev considered it important that every young person should first study in his native language, write in his native language, read in his native language, and he said that language is the national basis of a nation. Under the leadership of our national leader, a library, museum, general education school, and higher education schools were built and put into use.

Redaksiyaya daxil olub: 15.03.2024